

OSOBNI STEČAJ U HRVATSKOJ I SLOVENIJI

Šime Ivanjko

Uvod

Postupak osobnog stečaja bez obzira na pojedina dobra ili slaba rješenja u bilo kojoj državi neće naići na opću suglasnost u društvu, a osobito u onim društvima gdje se svako neplaćanje dugova ocjenjuje negativnim moralnim predznakom i bez obzira na realne mogućnosti dužnika da plaća svoje dugove. Posebno to važi za neplaćanje obveza u poduzetništvu. Poduzetništvo je po svojoj osnovi amoralno - što znači da ga nije moguće ocjenjivati pozitivnim ili negativnim moralnim predznakom ako se poštuju pravila poduzetništva. Tako npr. stečaj gospodarskog subjekta nije u osnovi nemoralan jer je to nužna pojava u kapitalizmu. U prosjeku je potrebno da oko 300 sudionika u poduzetništvu na njih 10 000 mora u stečaj jer inače kapitalistički sustav ne može djelovati i ne može biti efikasan. U socijalizmu nismo imali stečajeva i zato poduzetništvo nije moglo biti konkurentno s partnerima u kapitalističkim sustavima.¹

Rješavanje dužnika fizičke osobe realnost je koju nije moguće ocjenjivati uvijek s moralnim kriterijima

Rješavanje poštenog, a nesretnog dužnika ima mnogo prednosti i slabosti za dužnika, vjerovnika i društvo u cjelini, ali je nužno radi očuvanja dostojanstva čovjeka.²

Za dužnika je bitno da se oslobađanjem odgovornosti za dugovanja smanjuje njegova nesigurnost i stres te poremećaji u obitelji, a osobito takav postupak oslobođenja od odgovornosti za dugove stvara kod djece pozitivan odnos do društvene okoline. Uključivanje upravitelja kao treće neutralne osobe u proces rješavanja dugova pomaže da odnos između vjerovnika i dužnika postaje neosoban čime se smanjuju tenzije koje opterećuju sve sudionike u dužničko-vjerovničkom odnosu. Povjerenik je u neku ruku i pomoćnik dužnika u donošenju raznih životnih odluka. U postupku osobnog stečaja prestaju postupci ovrhe i

¹ Povijesno gledano oprost dugova nije civilizacijska novost. Otpis dugova opisuje i Biblija; Ponovljeni zakon: 15,1-3 prema kojem su se na završetku svake sedme godine opraštali dugovi dužnicima. U povijesti susrećemo cijeli niz mjera o zaštiti osnovnih životnih potreba dužnika. U Rimu je pravo također detaljno uređivalo odnose vjerovnika i dužnika. Najvjerojatnije je prvi zakon o bankrotu donio 1542. godine Henrik VIII. u Engleskoj, koji je prije svega štutio vjerovnike

² Šime Ivanjko. *Osební stečaj kot nova finančna priložnost = Personal bankruptcy as new financial opportunity*. Zbornik Pravne fakultete Univerze v Mariboru, 2008, let. 4, št. 1, str. 121-135.

troškovi koji su s time povezani. A osobito prestaje strah pred budućnošću jer dužnik može opravdano očekivati da će jednog dana moći ponovo slobodno živjeti. Dužnici u osobnom stečaju obično plaćaju manje nego u bilo kojem drugom opcijom podmirenje duga. Vjerovnici moraju prihvatiti činjenicu, da će dobiti manje novca nego što im duguje dužnik jer jednostavno ne mogu podmiriti svoja dugovanja. Dužnici ostaju moralni dužnici, ali ne i pravni. Ako bi dužnik nakon oprosta duga, koji bi mu **podijelio sud**, i platio svoj dug **ne može tražiti povrat plaćenog dugovanja. U pravilu se dužnicima otpisuje veći dio dugovanja, ali zato ostaju bez materijalne imovine, osim one koja je nužno potrebna za život dužnika.** ³

Dužnik je za vrijeme postupka pod skrbništvom upravitelja i suda te bez njegova dopuštenja ne može otvoriti bankovne račune, uzeti stvar u najam ili zajam ili dati jamstvo niti se može odreći nasljeđa ili nekog drugog imovinskog prava. Dužnik se mora pomiriti s nadzorom svih svojih novčanih transakcija i obavještavati upravitelja o svim pa i osobnim promjenama koja utječu na njegovo imovno stanje.

Ako je dug nastao prijevarom ili dužnik pokušava izigrati postupak osobnog stečaja, ne može dobiti otpust dugova.

Treba posebno naglasiti da se u osobnom stečaju ne otpisuju dugovi kao takvi, već se pojedine osobe oslobađaju odgovornosti za dugove. Tako npr. ako je dužnik kredita oslobođen svojih dugovanja za plaćanje kredita, nije time i oslobođen jamac, npr. njegov bračni drug ili avalist na mjenici.

Hrvatski nacrt Zakona o stečaju potrošača: povoljnija rješenja u odnosu na slovenski zakon

Budući da je zakon o osobnom stečaju interesni zakon, teško je govoriti koja su rješenja povoljnija i za koga. Ako je određeno rješenje povoljnije za dužnika, u pravilu je nepovoljno za vjerovnika.

Uspoređivanjem hrvatskih predloženih rješenja u spomenutom Nacrtu sa slovenskim rješenjima, možemo konstatirati da su hrvatska rješenja bliža suvremenim pristupima otpusta odgovornosti za obveze nego u slovenskom pravu.

U hrvatskom je Nacrtu u svakom slučaju povoljnije rješenje što zakon uređuje postupak radi pokušaja postizanja izvansudskog sporazuma o plaćanju svojih dugova, što je pretpostavka za otvaranje stečajnoga postupka nad imovinom dužnika. To je poznata institucija koju prihvaćaju mnoga zakonodavstva, ali ne i slovensko.

Riječ je o instituciji poznatoj kao predstečajno testiranje (*means testing*) koji se smatra kao brana ili čuvar stečajnog postupka čime se bitno smanjuje broj stečajnih postupaka i istovremeno se rasterećuju sudovi. U tom postupku u osnovi se preispi-

³ Zakonske propise o osobnom stečaju poznajemo uz Veliku Britaniju i u Austriji, Njemačkoj, Francuskoj, Belgiji, Irski, Španjolskoj, Luksemburgu, Nizozemskoj, Danskoj, Malti, i Češkoj, koja je nakon višegodišnje rasprave napokon godine uvela osobni stečaj. Vidi, Helena Kocmur, Osebni stečaj naj bo zlasti v prid dolžniku (intervju Š. Ivanjko), Nedelo, Ljubljana 10. svibnja 2009, str. 7.

tuju mogućnosti koliko je sposoban dužnik podmiriti svoje obveze. Osobito je važno utvrđivanje budućih prihoda dužnika iz kojih bi mogla biti plaćena dugovanja. (Prikrivanjem budućih mogućnosti dužnika, ova se institucija može zlorabiti što je u teoriji poznato kao materijalna zloupotreba individualnog stečaja (*substantial abuse*)).

Istovremeno se u ovom postupku preispituje suodgovornost vjerovnika, osobito financijskih institucija za nastalu situaciju, koja nije predmet preispitivanja u samom stečajnom postupku. Prije svega posvećuje se posebna pažnja jesu li kreditori u dovoljnoj mjeri obavještavali dužnike o mogućim posljedicama uzimanja kredita, odnosno zaduživanja.

Ovi postupci mogu dovesti do destimulacije financijskih institucija u agresivno nudenje kreditnih aranžmana.

Upozoriti treba da hrvatski Nacrt jasno razlikuje stečaj pravne osobe od stečaja potrošača, što u Sloveniji nije slučaj. Naime u Sloveniji je stečaj fizičke osobe inkorporiran u insolventne postupke iako se u svijetu ova dva postupka različito i imenuju. Stečaj fizičke osobe tretira se kao bankrot (*Bankruptcy law*) dok se stečaj pravnih osoba provodi u okviru tako imenovanih insolventijskih postupaka (*Insolvency law*). U Sloveniji se oba postupka provede kao insolventijski postupci. Zakonodavac i teorija ne poznaju pojam bankrot.

U obrazloženju spomenutog Nacrta ove su ideje jasno istaknute određivanjem ciljeva ovog zakona; „Posebni su ciljevi stvaranje uvjeta da se kroz neformalne (neinstitucionalne) i formalne (institucionalne-sudske) okvire postigne dogovor između vjerovnika i dužnika oko restrukturiranja postojećih potraživanja, stvaranje uvjeta za odgovorno i ekonomski racionalno ponašanje potrošača te rasterećenje sustava od bezuspješnih i višestrukih ovršnih postupaka.“ U osnovi je u predstečajnom postupku riječ o svojevrsnom posredovanju neutralne osobe –institucije) među dužnikom i vjerovnicima i prikupljanje svih relevantnih podataka o potraživanjima vjerovnika, kao i o potrošačevoj imovini i o uzrocima nastale situacije. Omogućavanje, da su u postupak razrješavanja dužničko-vjerovničkih odnosa uključuju razne vrste savjetovališta (**udruge, centri, pravne klinike i savjetovališta koja su osposobljena za stručno savjetovanje potrošača o načinu reguliranja njegovih obveza- FINA**), daje tom postupku na simboličnoj razini značaj humanog međuljudskog odnosa, umjesto jasno određenog državno institucionalnog rješavanje tih pitanja isključivo putem suda (*ius imperii*).

Razlike su između slovenskih i hrvatskih rješenja i u ciljevima. Dok hrvatski Nacrt zakona predviđa „ostvarenje skupnog i ravnomjernog namirenja vjerovnika postizanjem sporazuma između potrošača i vjerovnika o otplati preostalog duga ili unovčenjem potrošačeve imovine“, (članak 2.) to se u slovenskom zakonu ističe jedino ravnomjerno namirenje vjerovnika (1.stav 328.člana Zakona o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju). O bilo kakvom sporazumu između dužnika i vjerovnika nema u slovenskom zakonu nijedne odredbe. Hrvatsko rješenje predviđa rješavanje dužničko-vjerovničkog odnosa na osnovi međuljudskog dogovora dok je slovensko rješenje ciljno usmjereno na institucionalno sudsko rješavanje tih pitanja.

U hrvatskom je prijedlogu postupak stečaja potrošača hitan, što nije slučaj u Sloveniji. Isto tako slovenski zakon ne omogućava, da sud može odluke donositi i bez usmene rasprave.

U vezi s početkom postupka osobnog stečaja u Hrvatskoj, osoba koja namjerava podnijeti prijedlog za otvaranje postupka stečaja potrošača, dužna je prije podnošenja prijedloga sudu obratiti se zahtjevom za provođenje izvan sudskog postupka nadležnom savjetovateljstvu, što nije slučaj u slovenskom pravu. U obje je države podnositelj prijedloga dužan sudu dostaviti popis imovine i vjerovnika, popis potraživanja koja vjerovnici imaju prema njemu te izjavu da su sadržani podatci točni i potpuni. U Sloveniji taj popis mora dužnik ovjeriti kod javnog bilježnika. U Sloveniji ministarstvo nije propisalo poseban obrazac kao što je to u Hrvatskoj. Takvi obrasci u mnogome pomažu pravno neukim osobama da mogu bez posebnih poteškoća započeti sami postupak osobnog stečaja. Za davanje nepotpunih i netočnih podataka potrošač u Hrvatskoj dužnik odgovara kao za lažan iskaz u postupku pred sudom dok je u Sloveniji to zapreka za otpis dugovanja. U Sloveniji nije posebno propisano da se potraživanje vjerovnika smatra vjerojatnim ako temelji na ovršnoj ispravi ili vjerodostojnoj ispravi. Međutim u praksi se to primjenjuje.

U Hrvatskoj snosi troškove predujma predlagatelj u paušalnom iznosu koji odredi sud, a koji iznos ne može biti manji od 1000 kuna dok je u Sloveniji dužnik oslobođen plaćanja predujma.

Vrlo je dobro hrvatsko rješenje članka 40. Nacrta prema kojem sud donosi o otvaranju i zaključenju postupka stečaja potrošača ako se na pripremnom ročištu utvrdi da imovina potrošača koja bi ušla u stečajnu masu nije dovoljna ni za namirenje troškova postupka ili je neznatne vrijednosti te istovremeno imenovati povjerenika i odlučiti o zahtjevu za oslobađanje od preostalih obveza ako je takav zahtjev podnesen. Takvo izričito rješenje u slovenskom pravu ne postoji pa se primjenjuju opća načela stečajnog postupka. Nije razumljivo rješenje pod stavkom 3. istog članka koji daje ovlaštenje upravitelju da može i nakon zaključenja postupka, ako nije podnesen ili nije prihvaćen prijedlog za oslobađanje od preostalih obveza, u ime potrošača, a za račun stečajne mase, unovčiti imovinu potrošača i prikupljenim sredstvima podmiriti nastale troškove postupka. To je u suprotnosti s prethodnom konstatacijom suda iz navedenih odredaba Nacrta da imovina potrošača, koja bi ušla u stečajnu masu, nije dovoljna ni za namirenje troškova postupka.

Zanimljivo je rješenje da povjerenik nije ovlašten unovčavati predmete na kojima postoje založna ili razlučna prava. To može biti smetnja ako bi se prodajom određene cjeline imovine, mogla postići veća vrijednost. To u ovom slučaju nije moguće ako razlučni vjerovnik, koji ima razlučno pravo samo na jednom dijelu imovine, ne želi sudjelovati u zajedničkoj prodaji.

Obavljanje poduzetništva ili djelatnosti slobodnog zanimanja

Vrlo je pozitivno rješenje u članku 47 Nacrta prema kojem potrošač može nakon otvaranja postupka stečaja i u razdoblju provjere dobrog ponašanja započeti poslovati kao

poduzetnik ili može započeti obavljati djelatnost slobodnog zanimanja ako to sud odobri. U slovenskom pravu takvog rješenja u početku nije bilo pa je tek kasnijim dopunama omogućeno samostalnim poduzetnicima nastavak poslovanja pod nadzora upravitelja.

Humaniji pristup zaštititi dužnika prisutan je u odredbi stavka 1. članka 45. Nacrta prema kojem je povjerenik dužan voditi računa o dostojanstvu potrošača i njegovim osnovnim životnim potrebama, posebno procjenjujući potrošačeve obveze vezane uz zakonska uzdržavanja, podmirenja troškova i zadovoljavanja potreba zajedničkog života. Posebice treba istaći zaštitnu mjeru za dužnika, mogućnost da se do zaključenja postupka ili do isteka razdoblja provjere dobrog ponašanja ne prodaje nekretnina koja je dužniku potrebna za vlastito korištenje ako u vlasništvu nema drugu nekretninu i nema na raspolaganju drugi smještaj niti ga je u mogućnosti osigurati. U slovenskom pravu takve zaštite nema jer dužnik mora nekretninu (stan) fiducijarno predati upravitelju koji je obvezan istu prodati na dražbi. Jednako kao i u slovenskom pravu povjerenik je dužan otvoriti poseban transakcijski račun kod kreditne institucije **za svakog pojedinog potrošača nad kojim je otvoren stečaj.**

U ostalim odredbama Nacrta nije moguće naći većih razlika između hrvatskih i slovenskih zakonskih rješenja.

Sadašnje stanje u Sloveniji

Od stupanja na snagu zakonskih propisa o osobnom stečaju u 2008 pokrenuto je 98 osobnih stečajeva, u 2009. godini 418, 2010 g. 756, 2011g., 1124, 2012.g. 1040 i 2013. godine, 1880.

Prošle godine 2014, brojka porasla na rekordnih 4.039 osobnih stečajeva, koji su prijavili za 753 milijuna eura potraživanja. Prema podacima Vrhovnog suda Slovenije koji su objavljeni u medijima u prosjeku je prošle godini svaki dužnik dugovao 186.000. Uzrok velikog broja stečajeva u 2014 je ukidanja plaćanja predujma za početak osobnog stečaja, koji je u početku iznosio 2268 eura. Na dan 15. siječnja 2015 je bilo u Sloveniji otvorenih 6.734 osobnih stečajeva, kako je javnost izvijestila Udruga stečajnih upravitelja.⁴

Na Okružnom sudu u Ljubljani je najveća rast broja prijedloga za osobnih stečajeva. U 2013. godini sud je dobio prosječno 26 prijedloga mjesečno, u 2014 taj broj se popeo na 120, tijekom prvih mjeseci ove godine prosječno 127 prijedloga.

Smatra se da je ključni razlog za spomenuti porast trenutna situacija ekonomske krize te izmjene i dopune zakona, kojima je ukinuto plaćanje predujama. Sud ocjenjuje je li podnositelj zahtjeva uistinu nesposoban za plaćanje ili ne.

Tipičnih slučajeva nema, svaki ima svoje specifične okolnosti. Mnogi ljudi koji su izgubili svoja radna mjesta i izvor prihoda nisu objektivno krivi nastalu situaciju. Mnogi nisu uspjeli u pokušaju da se bave poduzetništvom. Sve više slučajeva ima kod mladih osoba, koji su postali nesposobni da plaćaju najnužnije za život. Isto tako povećava se broj onih

⁴ http://www.finance.si/avtor.php?id=Anja_Zaletel, Število osebnih stečajev gre v nebo. kako to občutijo podjetja? Poslovni časopis, Finance, Ljubljana, br.24/2015 od 4.2.3015.

koji primaju minimalna primanja i odnosno veoma niske mirovine. Velika većina dužnika bez svega; bez imovine i bez prihoda.

Vrijeme nadzora, koje može trajati od dvije do 5 godina se skraćuje se ako sud ocjeni da mogućnosti za naplatu dugovanja nema te se sve više pojavljuju kritike o nepotrebnom nadzoru ako stvarno dužnik nije u stanju da plaća svoje obveze kao na pr. ako je nezaposlena osoba prima socijalnu pomoć ili uzdržavanje odnosno ako dužnik brine za druge osobe.

U medijima se raspravlja kako bi trebalo pojednostaviti postupak oprosta dugova i bez vođenja stečajnog postupka ako dužnik nema imovine. Oprost dugova je glavni razlog zašto ljudi pokreću osobni stečaj a ne raspodjela imovine među vjerovnike. Zato posebna radna skupina iz oblasti osiguranja i bankarstva već priprema prijedloge izmjena postojećeg zakona. Sudovi upozoravaju na opterećenost predmetima osobnog stečaja. U 2013. godini, kada je novoformiran posebni stečajni odjela kod Okružnog suda u Ljubljani, svaki sudac vidio je oko 300 slučajeva dok sada vodi oko 600 slučajeva godišnje. Uvođenjem osobnog stečaja zaustavljaju se svi postupci ovrhe što donosi olakšanje mnogima.⁵

⁵ Vidi šire, **Kristina Božič**, *Iz pekla po človeško*, *Dnevnik*, Ljubljana 18. travnja 2015.

Zaključno

Kako je već navedeno, treba pozdraviti spomenuti Nacrt hrvatskog zakon o stečaju potrošača jer je to u sadašnje vrijeme nasušna potreba hrvatskog društva koje je u financijskoj krizi, a posebice jer se na obzoru ipak naziru znaci novog početka koji treba rasteretiti velik broj prezaduženih i nesretnih osoba. Zakonodavac je utvrdio realnu situaciju, koju je moguće rješavati zajedničkim traženjem rješenja, da bi se zaštitila egzistencija **poštenog, ali nesretnog dužnika** i barem djelomično namirila potraživanja vjerovnika. Osim toga treba upozoriti na korisna iskustva u državama koja osobni stečaj provode već desetljećima. Prvi je cilj omogućiti pojedincu nov početak i nadu da će se moći osloboditi oslobodio dužničkog ropstva. Istraživanja pokazuju, da je pravno provođenje postupaka oslobođenja dužnika odgovornosti za dugove povijesna činjenica, poznata već u Bibliji (Ponovljeni zakoni) i da tu pojavu poznaju kapitalističke države. Među ostalim, osobni stečaj ima na dulji rok pozitivne posljedice, a to je aktivno uključivanje pojedinaca u poduzetništvo, povećavanje potrošnje, pravno uređeni postupak kreditiranja, podizanje svijesti potrošača do koje mjere se mogu zaduživati i konačno kolektivno vođenje društvene brige o prezaduženim osobama koje postaju, ako im se ne pomaže, socijalni teret društva. U kriznom je razdoblju cilj osobnog stečaja vratiti potrošača ponovo na tržište jer ako nema povećane potrošnje, nije moguće stagnirano gospodarstvo pokrenuti. Isključivanjem dužnika s tržišta u stvari ima i za posljedicu njegovi isključivanje iz oblasti produkcije, što znači da su dosadašnjim stanjem jednostavno svi oštećeni: pojedinci-dužnici i vjerovnici kao i društvo u cjelini. Moglo bi se reći da je osobni stečaj otvaranje vrata većoj slobodi čovjeka kao produkcijskog i potrošačkog čimbenika. Jasno je da će ovaj zakon ako bude donesen, biti predmet diskusije s pozitivnim i negativnim predznakom, koji će se kroz nekoliko godina izgubiti i osobni će stečaj biti normalna društvena pojava kao što je stečaj u gospodarstvu bez koje kapitalističko gospodarstvo ne može poslovati. Kažu da nema kapitalizma bez stečaja kao što nema neba bez pakla.

Prof. dr. Šime Ivanjko

